

АКАД. ИВАН ДУЙЧЕВ ЗА ПРОФ. ТОДОР БОРОВ

Анета Донева

Регионална народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив

Резюме: Според акад. Иван Дуйчев проф. Тодор Боров е същинският основоположник, теоретик и организатор на българската библиографска наука и на родното книгознание. Неговото списание „Българска книга“ оставя на нашата културна общественост неповторима и непостижима представа за качествата и възможностите на младия Т. Боров, който тогава е на 29 години. И поради това е нужно да се изясни мястото му в развитието на родното книгознание и по-специално на библиографията в българската наука и култура. По-важно в случая е, че е невъзможно да се проучва и оценява българското книгознание през почти целия XX век, без да се признават и помнят огромните заслуги на проф. Тодор Боров в тази област.

Ключови думи: библиотекознание, библиография, архивистика, книгознание.

Въведение

Без да се забравят приносът и огромните заслуги на акад. Никола В. Михов (1877 – 1962) в българската библиография, пише акад. Иван Дуйчев, сме длъжни да признаем проф. Тодор Боров за същинския основоположник, теоретик и организатор на българската библиографска наука и книгознание [1]. За да се оцени неговото действително място в тази област, е нужно да се изясни мястото на книгознанието и по-специално на библиографията в развитието на българската наука и култура.

Развитието на българската библиография

Библиографията като помощна научна дисциплина се заражда и развива, пише акад. И. Дуйчев, като проява на истинска зрялост в книжовния живот. Когато говорим за „миналата наша култура от средновековието насам, ние с пълно основание можем да се гордеем преди всичко с огромния принос на българския народ в областта на книжнината“ [2]. Благодарение на библиографията като особена област можем да внасяме прегледност сред необозримото поле на интелектуалните проучвания. Заедно с това библиографията е пътят, по който ние можем да се доближаваме правилно и целесъобразно в своята изследователска работа към неизброимите произведения, създавани от известни и неизвестни автори. Поради това

библиографската осведоменост трябва да се признае за същинската основа на всяко научно знание и проучване. Изследователят е длъжен да знае какво е писано по интересуващите го проблеми и какви резултати са постигнати в тази област. Само по този начин той може да изгражда сполучливо нещо ново над постигнатото от своите предшественици.

Добрата библиографска осведоменост позволява на изследователите да осъществяват онази приемственост в науката, без която усилията на десетки техни предшественици биха останали напразни. Затова е необходимо след продължителния книжовен живот на българския народ да се появят и книголюбци и библиографи, които да внесат прегледност в нашата книжовна продукция, а и книговеди, специалисти в познанието за книгите. Но докато книголюбието може да се изроди просто в колекционерство и да има заслуга главно за запазването на съответните книжовни произведения, библиографията и книговедението си остават истинското мерило за зрелост в тази област на културата. Затова те се разглеждат като сърцевина на цялата духовна култура, където може да се търси и оценява истинската заслуга на проф. Т. Боров.

Известна е неговата „фактическа биография“, пише акад. И. Дуйчев. Той е роден на 30 януари 1901 г. в семейството на ломския аптекар Цветан Тодоров. Завършва през 1923 г. специалност „Славянска филология и литература“ в Софийския университет. През 1927 г. завършва тригодишна специализация в Хумболтовия университет (Берлин), където изучава източноевропейска история и литература, библиография и вестникознание. В случая е нужно да посочим, че другият голям български библиограф, д-р Н. Михов, за разлика от проф. Т. Боров никога не се заема с преподавателска работа по книгознание и библиография, въпреки че притежава изключителна начетеност. И поради това той остава „учител“ на десетки български специалисти само чрез своите публикации и чрез личния им контакт с този изумителен човек.

„В моето формиране като учен с библиографска подготовка д-р Михов се яви сравнително по-късно, към 1936 г. – пише акад. И. Дуйчев, – когато аз бях вече значително подготвен в това отношение благодарение на грижите на младия тогава Тодор Боров“ [3]. Той е признателен на своите „неофициални учители“ д-р Н. Михов и проф. Т. Боров в областта на библиографията, както и на своите „официални учители – историци“, сред които са проф. В. Н. Златарски, проф. П. Мутафчиев, проф. П. М. Бицилли и неколцина професори в чуждестранни научни среди.

Акад. И. Дуйчев споделя, че се запознава с Тодор Боров „задочно“ чрез неговия по-малък брат Ценко Цветанов Тодоров (1904 – 1960), с когото са съученици в Ломската гимназия. С Ценко посещава родния им дом, запознава се с баща им („дядо Цветан“) и с другия им брат – Николай, както и със сестра им – красавицата Вяра Тодорова. Сближава се с един от най-добрите ломски приятели на Тодор – просветителя Петър Воднянски, собственик на книжарница на главната улица, който учи младежите да четат. „По негово внушение тогава купих един „Ларус“ – пише акад. И. Дуйчев, – който и досега е между моите наръчни книги. Познавах и близкия приятел на Тодор Боров, адвоката Страхил Каменов, който – не зная как – ми стана училищен настойник“ [4].

Сближава се с Т. Боров в годините, когато работи като библиотекар в Университетската библиотека. Младият Дуйчев, още преди да постъпи студент в Университета, получава стипендия за няколко месеца в Женева (Швейцария). В тамошното висше училище чете лекции по библиопсихология известният руски книговед Николай Александрович Рубакин (1862 – 1946). Дуйчев се запознава с някои книги на този „най-голям днес“ (както през 1930 г. пише Т. Боров) от работниците около книгата. Посещава знаменития учен в неговото жилище в Лозана и е въодушевен от идеите му върху книжовното дело и от новата наука библиопсихология. След като се завръща в България, младият Дуйчев поддържа интересна преписка със забележителния учен, който го свързва с видни руски библиографи и по-конкретно – със специалиста по книговедение Н. Сомов.

В онези месеци Т. Боров подготвя едно от най-ценните си начинания, посветено на българската книжнина. Става дума за списанието „Българска книга“. За да се свърже с младия издател, се налага Дуйчев да използва освен своята жива „визитна картичка“ Ценко Цветанов, и една рядка публикация на тогавашното Общество на народите (ОН) – става дума за „Индекс библиографикус“, която носи от Женева. Днес, подчертава той, тази неголяма, но извънредно интересна по идея и съдържание книга се нарежда между нарастващия брой книги от библиотеката на всеки книголюбец.

Издател на списание „Българска книга“ е един незаслужено забравен покровител на книжнината и неин усърден разпространител – Тодор Ф. Чипев, собственик на голяма книжарница в София. „Технически ръководител“ на списанието е най-големият му син Филип Чипев, близък на Т. Боров. И с тяхната подкрепа списание „Българска книга“, което излиза само една година, е библиографска рядкост. Освен неговия редактор Т. Боров, когато в началото на

януари на пазара се появява първата книжка на списанието, в неговата редакция са привлечени като сътрудници най-видните в онези години специалисти в сферата на книгознанието: проф. А. Балабанов, д-р Н. Михов, проф. Васил Захариев, Божан Ангелов, Ценко Цветанов, Д. Б. Митов, Сирак Скитник и др. По своето съдържание и външно оформление то прави чест на българската наука и книжнина. Издателството прави огромни материални жертви за отличното му външно оформление. Въпреки това новото списание създава сред нашата културна общественост неповторима и непостижима представа за качествата и възможностите на младия Т. Боров, който тогава е на 29 години.

Тодор Боров и българската библиография

Именно в онези месеци, си спомня акад. И. Дуйчев, се проявява едно от характерните качества на Т. Боров – готовността му да подава ръка на младите, да ги напътства и ръководи при първите им, най-трудни стъпки в книжовната работа. „За мене – пише Дуйчев – неговата протегната ръка изигра решителна роля в целия ми научен живот“ [5]. Той е поканен да напише кратка статия със заглавие „Николай Рубакин“, придружена със снимка, за втората книжка на списанието. Тази статия има библиографско съдържание и завършва със знаменателните думи на руския учен: „Силата на книгата и на словото не е използвана още напълно... В нашето време книгата още не е оръжие за борба, за истина и справедливост. А ние можем и трябва да я направим“.

Тодор Боров иска от новия сътрудник на списанието да извърши някои библиографски издирвания, както пише И. Дуйчев, един наистина „неизлечим урок за 23-годишния младеж, втора година студент по история“. В третата книжка на „Българска мисъл“ освен познатите имена на Андрей Протич, Е. Петева, д-р П. Н. Обрешков, Константин Мутафов и др., са включени и двама млади автори – студентите Иван Дуйчев, който подготвя статията „Детска литература и интернационално сътрудничество“, и Петър Динеков, който се представя с „Хр. Ботйов на есперанто“.

Студентът Дуйчев участва активно и в книжка 4 – 5 на списанието, а чрез неговото посредничество в същия брой е отпечатана и статията на Н. Рубакин „Какво е библиография и каква трябва да бъде тя. Кратки бележки по теорията и практиката на библиографията“. Този преведен от И. Дуйчев материал е отпечатан като уводна статия на броя. В същата книжка И. Дуйчев публикува в отдела „България пред чужденците“ кратка статия на тема „България и българите в румънските учебници“ по материали от анкетата на

Карнегиевия институт. Той няма да забрави как редакторът Т. Боров се произнася за неговата статия с думите: „Науката трябва да каже истината. Който е прав, той няма да се колебае да каже тази истина както за другите, така и за себе си“. Дуйчев признава, че тези думи се превръщат в своеобразен девиз за бъдещата му научна работа.

Посочената отзивчивост на Т. Боров към младите и начинаещите книжовници и учени се превръща в негова основна черта, твърди с основание акад. Дуйчев. Видният български книговед разбира, че те имат нужда и от напътствия, и от подкрепа. И. Дуйчев сочи един подходящ пример за мястото на Т. Боров в своето развитие. Той подготвя за броя от 12 януари 1931 г. на вестник „Мир“ статията „Манастирско крепостничество“, която без подкрепата на Т. Боров едва ли би видяла бял свят. Това е рецензия за изданието на гръцкия славист и византолог проф. М. Ласкарис за откритата от него и обнародвана сред изданията на Българската академия на науките през 1930 г. Ватопедска грамота на цар Иван Асен II.

Тази статия, спомня си И. Дуйчев, изиграва най-щастлива роля в неговата научна съдба – тя привлича вниманието на проф. В. Златарски, който го насърчава да се посвети на българската и византийската история. Тя в известна степен определя и неговата жизнена съдба. Следващите две години той се занимава с конкретен анализ на едно известие в „Алексиадата“ на византийската принцеса Анна Комнина, което се отнася за цар Самуил и за Охридска България. С подкрепата на проф. В. Златарски изнася доклад на тази тема пред българското Историческо дружество. Проф. П. Бицили пък превежда резюме от този доклад на френски, което е публикувано през 1935 г. в белгийското списание „Византион“. Пълният текст на това изследване е обнародван през 1933 г. по препоръка на проф. В. Златарски от проф. Л. Милетич в „Македонски преглед“. „Спомням си – пише акад. И. Дуйчев, – че първият човек, на когото занесох отпечатък от тази статия, беше Тодор Боров, тогава библиотекар в „Земеделска банка“. Защото основа на моята статия беше библиографското оформление, а нужните ми знания бях получил от него. Затова исках неговата проверка и одобрение! Нуждаех се от неговото насърчение и компетентната му подкрепа.“

След своето неколкогодишно отсъствие поради продължителна специализация в чужбина, още щом се завръща в София (през 1936 г.), И. Дуйчев се свързва с Т. Боров. Около него и д-р Н. Михов постепенно се образува група от учени и книжовници, които се събират в един от прочутите софийски ресторанти на ул. „Лега“. Сред тях са Т. Боров, проф. Ал. Балабанов, художникът проф. Иван Пенков, все известни български духовни първенци. „Получих покана да

участвам, но аз бях „заклет въздържател“, а не можех да пия лимонада край проф. Балабанов. „Колко приятели си изгубил покрай това непиење“, ми казваше Т. Боров след време. И досега съжалявам – твърди И. Дуйчев – не заради непиењето, а заради приятелството“ [6].

През 1942 г. на Факултетен съвет на Историко-филологическия факултет на СУ е повдигнат въпросът за преподаване на библиография и библиотекознание. На първо място е споменато името на д-р Н. Михов – пише И. Дуйчев, – но той отказва и посочва изрично името на Тодор Боров.

Именно в онези години Т. Боров разгръща цялата си енергия и в наскоро създадения Български библиографски институт (ББИ) – една от най-ценните институции в българския културен живот. След няколко години той създава и дълги години ръководи Катедрата по библиотечно и библиографско дело в Софийския университет. Той подготвя и публикува основните си приноси като отделни статии и книги. Акад. И. Дуйчев сочи три негови книги от онова време с красноречиви заглавия: „Книги, библиотеки, библиография“ (1941, 1947), „Пътят към книгите“ (1942), „Живот с книги 1942 – 1973“ (1973), които бързо се превръщат в основни помагала на студентите върху проблемите на книгознанието и библиографията. От края на 1944 – 1949 г. Т. Боров е и директор на Народната библиотека. Именно той изгражда новата ѝ сграда, директор е на ББИ, отличен организатор и преподавател в създадената от него катедра в Софийския университет.

Освен че изгражда няколко поколения специалисти в своята научна област, отбелязва акад. И. Дуйчев, Т. Боров има сериозни приноси и в литературознанието и в частност – в славистичните проучвания.

В една своя статия от 1967 г. проф. Т. Боров очертава широкия план на своите проучвания с оглед на подготвяния VI Международен славистичен конгрес в Прага. Предлага „да се установят съществуващите литературоведски библиографии по славистика... и да се проучи до каква степен адекватно покриват те световната славяноезична литература“. Внушава на своите колеги да се проучи „въпросът за най-целесъобразна (и осъществима!) организация на славяноведската библиография“. В заключение Т. Боров изтъква: „Ние трябва да сме наясно, че само при добра организация на библиографско обобщение на извършеното в областта на славянското литературознание и при пълна оперативна информация за новоизлязлата литература може да се говори за съвременна, в истинския смисъл на думата, славяноведска наука и за нейното понататъшно интензивно развитие в целия свят“.

„Много още мога да разкажа за нашето ползотворно сътрудничество с проф. Тодор Боров“ – заявява акад. И. Дуйчев.

По-важно в случая е, че е невъзможно да се проучва и оценява българското книгознание през почти целия XX век, без да се признават и помнят неговите огромни заслуги.

References/Литература

¹ **Duychev, I.** Spomeni (Po povod 80-godishninata ot rozhdenieto na prof. Todor Borov). – V: *Edin zhivot za knigite*. V chest na prof. Todor Borov vav vrazka s 90-godishninata mu. Veliko Tarnovo, 1991, s. 60 – 68.

[Дуйчев, И. Спомени (По повод 80-годишнината от рождението на проф. Тодор Боров). – В: *Един живот за книгите*. В чест на проф. Тодор Боров във връзка с 90-годишнината му. Велико Търново, 1991, с. 60 – 68.]

² Pak tam, s. 60.

[Пак там, с. 60.]

³ Pak tam, s. 61.

[Пак там, с. 61.]

⁴ Pak tam, s. 62.

[Пак там, с. 62.]

⁵ Pak tam, s. 64.

[Пак там, с. 64.]

⁶ Pak tam, s. 66 – 67.

[Пак там, с. 66 – 67.]

За автора

Анета Донева е доктор по „Книгознание, библиотекознание и библиография“. Работи в Регионална народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, отдел „Справочно-библиографски и информационен“ – Обществен информационен център. Брой публикации: 20. Научни интереси: история и теория на библиотекознанието и книгознанието; краезнание.

За контакт с автора: andoneva72@abv.bg

ACAD. IVAN DUICHEV ON PROF. TODOR BOROV

Aneta Doneva

Regional Public Library „Ivan Vazov“ – Plovdiv

Abstract: According to acad. Ivan Duychev, prof. Todor Borov is the actual founder, theoretician and organizer of Bulgarian science of bibliography and Bulgarian book studies. His journal “Bulgarian book” leaves to our cultural circles a unique and unachievable idea of the qualities and opportunities of the young T. Borov who was then 29 years old. And that’s why there is a need to clarify his place in the development of the native book studies and in particular the bibliography in Bulgarian science and culture. More importantly, it is impossible to study and evaluate Bulgarian book studies almost the whole XX century without acknowledging and remembering prof. Todor Borov’s great merits in this area.

Keywords: librarianship, bibliography, archiving, book studies.

About the author

Aneta Doneva, PhD of “Book Science, Library Science and Bibliography”, Regional Public Library “Ivan Vazov” – Plovdiv, department “Reference-bibliographic and Information” – Public Information Center. Number of publications: 20. Research interests: history and theory of librarian knowledge and book knowledge; local history.

To contact the author: andoneva72@abv.bg